

Brożyna, Piotr

"Między normatywizmem a uniwersalizmem. Myśl prawnopolityczna Władysława Leopolda Jaworskiego", Michał Jaskólski, Kraków 1988 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 79/4, 795-796

1988

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

Michał Jaskólski, *Między normatywizmem a uniwersalizmem. Myśl prawno-polityczna Władysława Leopolda Jaworskiego*, Wydawnictwa Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 1988, s. 172.

Krakowski historyk doktryn politycznych i prawnych Michał Jaskólski znany jest już jako autor artykułów poświęconych dziejom myśli polskich konserwatystów oraz książek: „Historia — naród — państwo. Zarys syntezy myśli politycznej konserwatystów krakowskich w latach 1866—1934” (Kraków 1981) i „Szkice z historii doktryn politycznych i prawnych” (Kraków 1985). W prowadzonych przez siebie badaniach Jaskólski postępuje śladami swych mistrzów z krakowskiej szkoły historii doktryn politycznych i prawnych — Konstantego Grzybowskiego i Marka Sobolewskiego.

Jego najnowsza praca poświęcona jest poglądom, jakie u schyłku życia formułował jeden z czołowych polityków ostatniej generacji konserwatystów krakowskich, Władysław Leopold Jaworski (1865—1930). O celu i założeniach pracy pisze Jaskólski: „Nie jest ona biografią, a tym bardziej biografią polityczną. — Nie jest ona też chronologicznym opisem rozwoju myśli polityczno-prawnej Jaworskiego ani analizą jego poglądów naukowych na tle przebiegu kariery uniwersyteckiej. Jest natomiast próbą ukazania syntetycznego obrazu jego myśli prawno-politycznej przez pryzmat najważniejszego dzieła jego życia, tj. „Projektu Konstytucji” z 1928 r.”. Tekst „Projektu” zdaniem Jaskólskiego „odzwierciedla — nie tylko całość prawniczych i politycznych poglądów Jaworskiego, lecz stanowi także manifestację postawy światopoglądowej, a wreszcie jest swoistym podsumowaniem jego burzliwych przecież doświadczeń życiowych”.

Problematyka pracy dotyczy historii doktryn politycznych i prawnych i ma charakter interdyscyplinarny.

Charakter myśli Jaworskiego skłonił autora „do dokonania świadomego wyboru źródeł drukowanych i publikowanych. — Tak więc źródła rękopiśmienne, a w każdym razie pozostające poza obiegiem społecznym, interesujące są o tyle, o ile potwierdzają koncepcje przedstawione i wyłożone publicznie”.

Lektura pracy skłania historyka do przyznania mu racji, iż postać Jaworskiego czeka jeszcze na biografa. Pisze bowiem Jaskólski, iż analizując „Diariusz” (Archiwum PAN w Warszawie) „można dopatrzeć się niezwykle złożonej osobowości Jaworskiego jako polityka. Z jednej strony nie brak jest tu dowodów wskazujących na jego głęboki patriotyzm i równie głęboką wiedzę, z drugiej — uderza jednak brak szerszego horyzontu politycznego i niezwykle wręcz przywiązanie do tradycji politycznych konserwatyzmu krakowskiego”.

Rozdział pierwszy to krótka biografia Jaworskiego. W następnych częściach przedstawia autor kolejno: źródła światopoglądu i koncepcji prawno-politycznych Jaworskiego oraz analizę jego koncepcji konstytucyjnych z uwzględnieniem takich elementów jak teoretyczne podstawy funkcjonowania państwa, pozycja prezydenta, rządu i administracji państwowej, instytucji samorządowych, organów kontrolnych oraz miejsce jednostki w życiu państwa. Zakończenie pracy stanowi rozdział syntetyczny zatytułowany „Konserwatyzm prawniczy” oraz wykaz ważniejszych publikacji Jaworskiego.

Interpretacja poglądów Jaworskiego w kontekście dziejów konserwatystów krakowskich prowadzi autora do określenia następujących głównych kierunków zmian, dokonanych właśnie przez Jaworskiego w refleksji partii krakowskiej:

„— przejście od rozwijania koncepcji narodu i bytu narodowego do uznania go za kategorię akcesoryjną wobec państwa i władz, kategorię nieuchwytną z punktu widzenia prawa;

— przejście od zagadnień ustrojowych, traktowanych jako zagadnienie polityczne w ramach obcego państwa, do konkretnej polskiej wizji ustrojowej;

— przejście od koncepcji Polaka, członka narodu bez państwa i obywatela państwa obcego zarazem, do maksymalistycznej wizji Polaka-obywatela, będącego w równej mierze jednostką ludzką, co organem własnego już państwa”.

Uwagi o stylu myślenia autora „Projekt Konytucji” prowadzą Jaskólskiego do wniosków następujących: „Konserwatyzm prawniczy Jaworskiego określiłem mianem fundamentalistycznego, bowiem z pozycji agnostyczno-liberalnych doszedł on w swoich poglądach politycznych i społecznych do postawy ortodoksyjnego konserwatyzmu, mocno wspartego na wierze katolickiej. Był to po części konserwatyizm anachroniczny, — — niemniej, miał on silne oparcie w neoromantycznym stylu myślenia, który narodził się pod koniec XIX w. i trwał jeszcze w latach dwudziestych i trzydziestych międzywojnia”.

Wobec założeń metodologicznych przedstawionych we wstępie do książki, historyk nie może do autora zgłaszać pretensji z tytułu szczupłych odwołań do archiwaliów lub niezbyt obszernego uwzględnienia kontekstu politycznego. Praca w istotny sposób wzbogaca naszą wiedzę o dziejach ruchu konserwatywnego w latach 1918—1939, wnosi znaczące elementy do kluczowego pytania o formy i treści tego archaicznego ponoć ugrupowania w życiu II Rzeczypospolitej.

Jedynie zastrzeżenie, jakie można zgłosić pod adresem M. Jaskólskiego to fakt, że w analizie tak istotnego dla światopoglądu Jaworskiego wątku myśli chrześcijańskiej ograniczył się do prac badaczy historii doktryn politycznych (Grzybowski i Sobolewski oraz Baszkiewicz i Ryszka), nie sięgając do syntez katolickiej nauki społecznej (np. prace Strzeszewskiego czy Majki). Można przypuszczać, że opinie autora o źródłach światopoglądu i niektórych rozwiązaniach społecznych proponowanych przez W. L. Jaworskiego byłyby wówczas nieco odmienne od zaprezentowanych w książce.

P. B.

Tuomo Polvinen, *Between East and West. Finland in International Politics, 1944—1947*, Edited and translated by D. G. Kirby and Peter Herring, University of Minnesota Press, Minneapolis 1986.

Książka Polvinena, profesora uniwersytetu w Helsinkach, opublikowana jako trzynasty tom renomowanej „The Nordic Series”, stanowi wybór z trzytomowej pracy tego samego autora o Finlandii w stosunkach międzynarodowych lat 1941—1947, ogłoszonej w 1979—1981 r. Wersja angielska obejmuje okres od zawieszenia broni we wrześniu 1944 r. do ratyfikacji układu pokojowego i opuszczenia Finlandii przez Sojuszniczą Komisję Kontroli trzy lata później. Autor wykorzystał archiwalia fińskie, szwedzkie, brytyjskie, amerykańskie, szwajcarskie i niemieckie oraz równie wielojęzyczną literaturę przedmiotu. Oś wykładu stanowią stosunki fińsko-radzieckie, rozpatrywane na tle polityki brytyjskiej i amerykańskiej. Polvinen często powraca również do stosunków wewnętrznych, jako że każde dyplomatyczne posunięcie gabinetu Paasikivi (od 1946 r. sprawującego także urząd prezydenta) musiało być uzgadniane z partiami politycznymi, oponującymi raz to przeciw „zbyt ugodowej”, raz to przeciw „zbyt ryzykownej” polityce rządu. Paasikivi, właściwy bohater pracy, przedstawiony jest jako polityk nad wyraz zręczny, skłonny nawet do daleko idących kompromisów (jak np. ingerencja w treść wyroku sądu w sprawie fińskich „zbrodniarzy wojennych”), nie tracący jednak z